

Слатвінська М. О.

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів
Одеський національний економічний університет
м.Одеса, Україна
E-mail:slatma81@gmail.com*

СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК МЕЙНСТРИМ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Анотація

В умовах поглиблення глобалізаційних процесів, які стають дедалі відчутнішими та інтенсивнішими, загострюється необхідність вдосконалення стимулювання інноваційної діяльності. Вона може стати рушієм розвитку економіки, завдяки впровадженню інноваційних продуктів та передових технологій в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Події і факти світового масштабу останнього часу дають підстави стверджувати, що завдяки інноваційній діяльності модернізується економіка країни, підвищується її конкурентоздатність та добробут населення. Втім, для розвитку інноваційної діяльності в Україні і набуття нею зазначених рис та тенденцій, необхідне застосування дієвих фіскальних інструментів, підвищення обсягів фінансування з боку держави, підтримка інноваційних процесів та створення сприятливих умов для структурних змін в економіці.

Проведене дослідження спирається на серію методів, використання яких дозволило систематизувати, узагальнити та визначити напрямки удосконалення стимулювання інноваційної діяльності в Україні. До таких методів відносяться: методи теоретичного узагальнення, спостереження та порівняння, виявлення причинно-наслідкових зв'язків, аналізу й синтезу.

В статті досліджено українську практику та зарубіжний досвід застосування прямих і непрямих інструментів стимулювання інноваційної діяльності. Виявлено основні причини невдач на шляху стимулювання інноваційної діяльності в Україні та запропоновано напрями їх усунення. Зазначено, що впровадження розроблених пропозицій дозволить підвищити регулюючий вплив держави в цій сфері і сприятиме розвитку економіки.

***Ключові слова:** інновації; стимулювання; інноваційна діяльність; розвиток економіки; стимулювання інноваційної діяльності; податкове стимулювання.*

Вступ. В умовах поглиблення глобалізаційних процесів, що стають дедалі відчутнішими та інтенсивнішими, загострюється необхідність вдосконалення стимулювання інноваційної діяльності. Вона може стати рушієм розвитку економіки, завдяки впровадженню інноваційних продуктів та передових технологій в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Події і факти світового масштабу останнього часу дають підстави стверджувати, що завдяки інноваційній діяльності модернізується економіка країни, підвищується її конкурентоздатність та поліпшується добробут населення. Втім, для розвитку

інноваційної діяльності в Україні і набуття нею зазначених рис та тенденцій, необхідне застосування дієвих фіскальних інструментів, підвищення обсягів фінансування з боку держави, підтримка інноваційних процесів та створення сприятливих умов для структурних змін в економіці. У зв'язку з цим виникає необхідність виявлення основних причин невдач на шляху стимулювання інноваційної діяльності та розробки пропозицій щодо напрямів його удосконалення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Інноваційна діяльність завжди перебувала в центрі уваги науковців і практиків, оскільки вона є рушієм розвитку економіки. Вагомий внесок у розробку теоретичних, методологічних положень здійснили такі науковці як: Висоцька І., Гоглио А., Євланова К., Касич А., Мамченко К., Тропіна В. та інші. Однак, з огляду на перманентність змін в економіці України та поглиблення глобалізаційних процесів у світі, питання стимулювання інноваційної діяльності актуалізується.

Метою статті є виявлення основних причин невдач на шляху стимулювання інноваційної діяльності в Україні, дослідження зарубіжного досвіду застосування інструментів стимулювання інноваційної діяльності і розробка рекомендацій щодо підвищення регулюючого впливу держави в цій сфері.

Методологія дослідження. Методологічну основу дослідження складають діалектичний метод пізнання та системний підхід. У процесі роботи було використано низку методів, що дозволило виявити причинно-наслідкові зв'язки та визначити напрями удосконалення стимулювання інноваційної діяльності, а саме: спостереження, порівняння і аналогії, абстрагування і конкретизації, теоретичного узагальнення, аналізу і синтезу.

Результати. Останнім часом роль інновації в розвитку ряду економік провідних країн світу зросла. Вони стали мейнстрімом випереджального розвитку цих країн і охопили соціальну, виробничу, науково-технічну та інші сфери життєдіяльності суспільства. За рейтингом Глобального індексу інновацій у 2017 році серед лідерів названо Швейцарію, Швецію, Нідерланди,

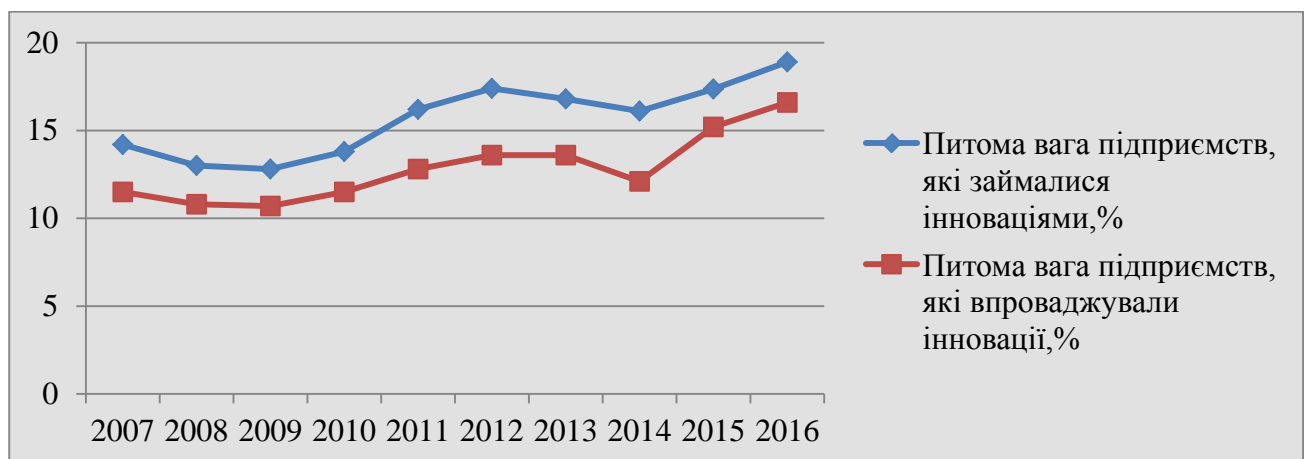
США і Об'єднане королівство. Вони вийшли в авангард завдяки стимулюванню інновацій через встановлення пільгового оподаткування та надання кредитів, державній підтримці інноваційної діяльності, орієнтації національної економіки на науково-інноваційний розвиток, створенню сприятливого інвестиційно-інноваційного клімату, розвитку науково-дослідної та інноваційної інфраструктури, державній фінансовій підтримці інноваційних процесів.

В порівнянні з попередніми роками у 2017 році Україна посіла 50 місце з 127 країн світу (64 місце із 141 країн у 2015 році) [1]. Відмічаючи покращення позиції України у світовому рейтингу, все ж актуальним залишається виявлення стримуючих чинників та мінімізація їх впливу.

Серед основних чинників, які спричиняли зниження інноваційної активності Скиба М. [2] виокремлює інституційно-правові, фінансові чинники та недосконалу організаційну структуру. Вона стверджує, що часті зміни в організаційній структурі управління інноваційною діяльністю можуть призвести до втрати стійкості системи від зовнішніх впливів.

Дослідження точок зору експертів [3, с.64-68; 4, с. 57; 5, с.185-279; 6], щодо основних причин невдач інноваційних починань, дало можливість виокремити наступні: низький рівень фінансування наукової та інноваційної сфер й відсутність гарантій отримання державної допомоги; фрагментарність та неузгодженість законодавства в інноваційній сфері та існуючих стратегій, програм різного рівня і їх невиконання; неефективність державної політики підтримки інноваційної діяльності, що спричиняє відсутність дієвої системи її фінансового регулювання, низьких результатів від застосування бюджетних та податкових інструментів; недосконалість інститутів інноваційної інфраструктури; відсутність повноважного органу державної влади, відповідального за інноваційний розвиток; відірваність науки й освіти від практичного впровадження результатів науково-технічної діяльності в інноваційній сфері; бюрократичні перешкоди (експертизи, реєстрації, конкурсний відбір інноваційного проекту та ін); незацікавленість вітчизняних виробників виготовляти високотехнічну продукцію.

Доцільно відмітити, що зазначені причини, а також внутрішні конфлікти та “зовнішні шоки” призвели до зниження як кількості підприємств які займалися інноваційною діяльністю, так і кількості підприємств, що впроваджували інновації у 2007-2014 роках. Однак у 2015 році відбулася зміна методики розрахунку показників, що кардинально вплинуло на зміну тенденцій. Питома вага підприємств, які впроваджували інновації в загальній кількості вітчизняних промислових підприємств має позитивну динаміку з 11,5% у 2007 році до 16,6% у 2016 році (рис. 1).

Рис. 1. Питома вага підприємств, які займалися інноваціями та впроваджували їх у 2007-2016 роках, % [7]

Однак стабільно спадаючою є динаміка питомої ваги реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, а саме з 6,7% у 2007 році до 1,4% у 2015 році. Такий стан обумовлено суспільно-політичною невизначеністю, військовою агресією та непродуманістю стратегії розвитку країни в інноваційній сфері, а також ситуативністю застосування інструментів фінансового регулювання.

Доцільно зазначити, що світові витрати на наукові дослідження та розробки мають тенденцію до зростання. Вони зосереджені в основному в Північній Америці, Європі, Східній Азії і Південно-Східній Азії. США як і раніше залишається лідером області, Китай займає друге місце, наближаючись до показника ЄС із загальних витрат на НДДКР [8].

Державне регулювання інноваційної діяльності в цих країнах зосереджене на підтримці і стимулюванні інновацій, а також орієнтації на науково-інноваційний

розвиток та створенні сприятливих умов для інноваційної діяльності, шляхом встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності, державної фінансової підтримки виконання інноваційних проектів, підтримки функціонування та розвитку науково-дослідної і інноваційної інфраструктури, надання кредитів, що забезпечує розвиненим країнам лідерські позиції у сфері інновацій. Втім, джерела фінансування інноваційної діяльності в цих країн різняться за структурою і ступенем поєднання.

Наприклад, для Японії основними джерелами фінансування інноваційних процесів є кошти приватних бізнес-інвесторів, а для США державні кошти [9].

Кожна країна обирає свій напрям стимулювання інноваційних процесів і застосовує при цьому комплекс прямих та непрямих методів чи поєднує їх. Прямі інструменти стимулювання інноваційної діяльності в розвинених країнах це: бюджетні інвестиції, державні субсидії, державні гарантії, бюджетні кредити, фінансова допомога у вигляді дотацій.

Водночас, значна увага приділяється державно-приватному партнерству у сфері інновацій, залученню прямих закордонних інвестицій, створенню наукових парків і науково-дослідних установ, центрів трансферу технологій і технологічних парків, розвитку технополісів, кластерів та технокластерів, які отримують безпосередню інвестиційну допомогу у формі дотацій [10]. Наряду з цим здійснюється спрощення адміністративних процедур.

Серед інструментів непрямого стимулювання інноваційної діяльності, в зарубіжній практиці, знайшли застосування: пільговий режим амортизаційних відрахувань, що встановлюється для суб'єктів інноваційної діяльності і надає їм можливість підвищувати ефективність виробництва за рахунок модернізації; інвестиційний або дослідницький податковий кредит, який застосовується як відтермінування податкових платежів у частині витрат з прибутку на інновації; зниження податкових ставок з податку на прибуток; “податкові канікули” щодо сплати податку на прибуток який було отримано від реалізації інноваційних проектів; зменшення податку на певний приріст інноваційних витрат; пільгове оподаткування прибутку, який отримано в результаті

використання патентів, ліцензій, “ноу-хау” та інших нематеріальних активів, що входять до складу інтелектуальної власності; зменшення оподаткованого прибутку на суму вартості приладів і обладнання, які передають вищим навчальним закладам, науково-дослідним інститутам та іншим інноваційним організаціям; пільгове оподаткування дивідендів фізичних і юридичних осіб, які отримано за акціями інноваційних підприємств; зниження ставок податку на прибуток при його спрямуванні на спільні науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи; відрахування з оподаткованого прибутку внесків до благодійних фондів, діяльність яких пов’язана з фінансуванням інновацій; зарахування частини прибутку інноваційної організації на спеціальні рахунки з подальшим пільговим оподаткуванням у разі використання на інноваційні цілі.

Доцільно зазначити, що успіх інноваційної діяльності залежить не лише від застосування податкових інструментів, а й від форм організації та способів фінансової підтримки. В свою чергу, фінансування інноваційної діяльності та створення сприятливих умов для розробок і впровадження інновацій є виправданим заходом на шляху модернізації економіки. Це пояснюється тим, що вони служать інструментом для залучення додаткових фінансових ресурсів в країну, приводять до зниження витрат і замінності природних ресурсів, а також стимулюють розвиток ринку праці і сприяють створенню нових галузей локальних економік.

Про позитивні результати фінансування інноваційної діяльності свідчить досвід провідних країн світу, які активно фінансують дослідження і розробки. Найбільше коштів на такі заходи виділяє США. Згідно з даними рейтингу Global Competitiveness Index, щорічно на науку витрачається 405 млрд дол (до 2,7% ВВП). Цьому ж напрямку фінансування віддає перевагу Китай у якого обсяги фінансування науково-дослідної діяльності становлять 338 млрд дол на рік (2,1% ВВП за паритетом купівельної спроможності). Японія виділяє на це 160 млрд дол (3,67% ВВП) [11].

Завдяки прямому фінансуванню прискорюються розробка і впровадження новітніх галузей промисловості та здійснення наукових досліджень. В свою

чергу, створення пільгових умов підвищує технічний рівень виробничої бази діючих підприємств, стимулює впровадження ними прогресивних технологій та результатів прикладних досліджень і нововведень.

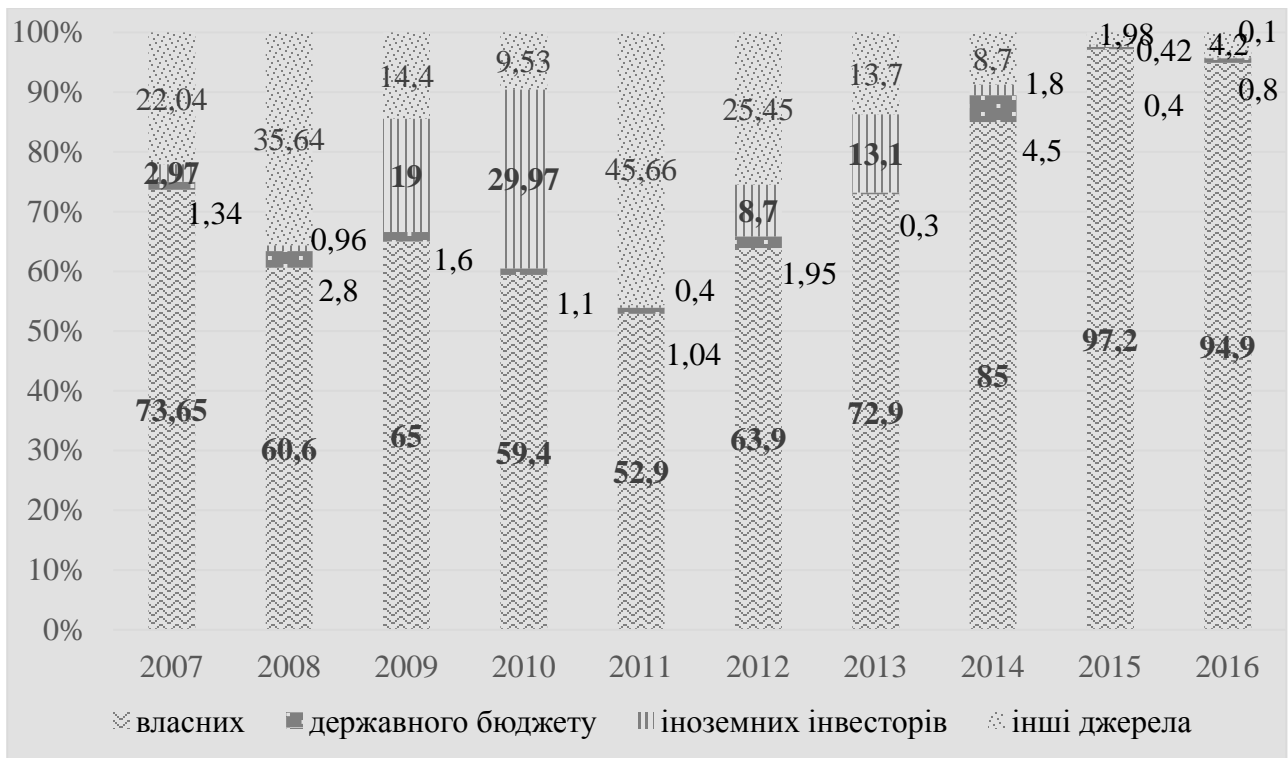
За даними Євростату, питома вага витрат на виконання наукових досліджень і розробок в Україні у ВВП в 2015 році складала 0,55%, а у 2016 році 0,48% (у тому числі за рахунок коштів державного бюджету 0,16%). В країнах ЄС цей показник становив більше 2% ВВП. Більшою за середню була частка витрат на дослідження та розробки у Швеції – 3,26%, Австрії – 3,07%, Данії – 3,03%, Фінляндії – 2,90%, Німеччині – 2,87%, Бельгії – 2,45%, Франції – 2,23%; меншою – у Кіпрі, Румунії, Латвії та Мальті (від 0,46% до 0,77%) [7].

В розвинених країнах світу фінансування інноваційної діяльності значно випереджає українську практику в цій царині. Наприклад, у США в 2014 році фінансування витрат лише на НДДКР складало 2,84 % ВВП.

В Україні питома вага загальної суми витрат на фінансування інноваційної діяльності у ВВП в 2006 році складала 1,13% і у 2016 році знизилася до 0,97 % [7].

Законодавством України серед джерел фінансування інноваційної діяльності передбачено: кошти Державного бюджету, місцевих бюджетів, власні кошти спеціалізованих державних і комунальних інноваційних фінансово-кредитних установ, власні чи запозичені кошти суб'єктів інноваційної діяльності, кошти (інвестиції) будь-яких фізичних і юридичних осіб та інші джерела. Однак, фінансування інноваційної діяльності в Україні здійснюється в основному за рахунок власних джерел суб'єктів господарювання, частка яких у 2016 році складала 94,9% усіх джерел фінансування, тоді як частка витрат державного бюджету залишалася стабільно незначною (рис. 2).

Такий розрив між приватними та державними фінансовими ресурсами, доцільно було б скоротити, особливо щодо державного фінансування розвитку науки і техніки.

Рис. 2. Структура джерел фінансування інноваційної діяльності в Україні за період 2007-2016 рр.,% [7]

На необхідності збільшення обсягів державного фінансового забезпечення інноваційної діяльності, наукових розробок за визначеними пріоритетними напрямками наголошує А. О. Касич [12].

Враховуючи внутрішню природу фінансових ресурсів, а саме їх обмеженість, доцільно акцентувати увагу на необхідності залучення прямих закордонних інвестицій та подальшому розвитку державно-приватного партнерства у царині фінансування інноваційної діяльності. Крім того, в Україні воно має ґрунтуватись на більш активній участі держави як щодо прямого фінансування, так і щодо виконання нею ролі гаранта [13].

Висновки і перспективи. Проведене дослідження надало можливість виявити недоліки в стимулюванні інноваційної діяльності в Україні, розглянути досвід зарубіжних країн щодо застосування інструментів стимулювання цієї діяльності та запропонувати напрями щодо підвищення регулюючого впливу з боку держави.

В умовах модернізаційних перетворень стимулювання інноваційної діяльності в країні пропонується здійснювати за наступними напрямками:

підтримка реалізації інновацій у пріоритетних галузях та секторах економіки з боку держави; створення умов для залучення інвестицій в інноваційну сферу; досягнення оптимального балансу між застосуванням методів стимулювання інноваційної діяльності прямої та непрямой дії (останні в свою чергу спрямовані на формування сприятливого для інноваційної діяльності середовища); застосування дієвих інструментів бюджетного та податкового стимулювання інновацій (субсидування за рахунок державного бюджету високотехнологічних, експортоорієнтованих галузей і виробництв; фінансування за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів створення нових наукомістких виробництв; фінансування науково-дослідних програм відповідно до затверджених концепцій розвитку інноваційної діяльності; надання пільгових кредитів суб'єктам господарювання які впроваджують інновації за умов дотримання певних критеріїв; використання механізму державних замовлень на інноваційні продукти; податковий інвестиційний кредит, податкові канікули та звільнення від податку на прибуток для підприємств, які займаються винятково науково-дослідними і дослідницько-конструкторськими роботами); перегляду механізмів відбору та державного фінансування інноваційних проектів на конкурсних засадах і спрощення процедури державної експертизи та реєстрації проектів (збільшення термінів такої реєстрації), із внесення змін до Закону України “Про інноваційну діяльність” та інших нормативних документів.

Доцільно зазначити, що механізм відбору та державного фінансування інноваційних проектів на конкурсних засадах повинен бути переглянутий в бік спрощення процедури державної експертизи та реєстрації проектів. Водночас, застосування податкових інструментів стимулювання інноваційної діяльності має здійснюватись з урахуванням їх впливу на структурні зрушення в економіці.

Список використаних джерел

1. Україна покращила показник у рейтингу інноваційних країн світу. URL: <http://tyzhden.ua/News/194661>. (дата звернення: 11.11.2017).

2. Скиба М. Стимулювання інноваційної діяльності в контексті посткризового відновлення економіки України. *Вісник Національної академії державного управління*. 2011. Вип. 2. С.145-152.
3. Тропіна В. Б. Оптимізація системи бюджетного забезпечення інноваційної діяльності в Україні. *Науковий вісник Полісся*. 2016. № 1 (5). С.64-68.
4. Мамченко К. Ю., Євланова К. В. Державне стимулювання інноваційної діяльності в Україні: тенденції та особливості. *Прометей*. 2008. Вип. 3 (27). С. 55-58.
5. Висоцька І. Б. Стан та проблеми інноваційної діяльності промисловості України. *Наук. вісн. НЛТУ України*. 2008. №18. С. 185-279.
6. Інновації та трансформації: технології створюють нову реальність. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/press-release/2017/innovations-and-transformations.html>. (дата звернення: 21.11.2017).
7. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення: 21.11.2017).
8. Китай займає друге місце в світі по наукових дослідженнях і розробках. URL: <http://www.clearworld.com.ua/2016/03/kitay-zaymaie-drugemisce-v-sviti-ro-nau/>. (дата звернення: 21.11.2017).
9. Світові лідери у сфері інновацій. URL: <http://iac.org.ua/svitovi-lideri-u-sferi-innovatsiy/>. (дата звернення: 21.11.2017).
10. Goglio A. Policies to promote innovation in the Czech Republic. OECD Economics Department Working Papers. 2006. №498. p. 23-28.
11. Врятувати майбутнє: перший рейтинг інноваційних компаній України. URL: <http://forbes.net.ua/ua/magazine/forbes/1416757-vryatuvati-majbutne-pershij-rejting-innovacijnih-kompanij-ukrayini>. (дата звернення: 10.09.2017).
12. Касич А. О. Інноваційна активність підприємств України: динаміка, проблеми та шляхи вирішення. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 22. С. 21-24.
13. Слатвінська М. О. Стимулювання інноваційної діяльності в Україні: проблеми та перспективи. Сучасні можливості забезпечення соціально-економічного розвитку країн: Міжнародної науково-практичної конференції : матеріали доп. / Ужгород: Вид-во «Гельветика», 2017. С.172.

Дата надходження статті до редакції:
Ірецензування   Прийнято до друку:

Slatvinska M. A.
PhD (in Economics) Associate Professor
Department of Finance
Odessa National Economic University,
Odessa, Ukraine
E-mail:slatma81@gmail.com

STIMULATION OF INNOVATIVE ACTIVITY AS THE MAINSTREAM OF ECONOMIC DEVELOPMENT

Abstract

Keywords: innovation; stimulation; innovation activity; economic development; stimulation of innovation activity; tax incentives

References

1. Ukraina pokrashchyla pokaznyk u reitynhu innovatsiinykh krain svitu. *tyzhden.ua*. Retrieved from <http://tyzhden.ua/News/194661>. [in Ukrainian].
2. Skyba, M. (2011). Stymuliuvannia innovatsiinoi diialnosti v konteksti postkryzovoho vidnovlennia ekonomiky Ukrainy [Stimulation of innovation activity in the context of post-crisis recovery of Ukraine's economy]. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia* [Bulletin of the National Academy of Public Administration], 2. 145-152. [in Ukrainian].
3. Tropina, V. B. (2016). Optyimizatsiia systemy biudzhethnoho zabezpechennia innovatsiinoi diialnosti v Ukraini [Optimization of the budget system of innovation activity in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Polissia* [Scientific bulletin Polesie], 1 (5), 64-68. [in Ukrainian].
4. Mamchenko, K. Yu., & Ievlanova, K. V. (2008). Derzhavne stymuliuvannia innovatsiinoi diialnosti v Ukraini: tendentsii ta osoblyvosti [State stimulation of innovation activity in Ukraine: trends and peculiarities]. *Prometei* [Prometheus], 3 (27). 55-58. [in Ukrainian].
5. Vysotska, I. B. (2008). Stan ta problemy innovatsiinoi diialnosti promyslovosti Ukrainy [Status and problems of innovation activity of Ukrainian industry]. *Nauk. visn. NLTU Ukrainy*. [Science Visn NLTU of Ukraine], 18. 185-279. [in Ukrainian].
6. Innovatsii ta transformatsii: tekhnolohii stvoruiut novu realnist. *2.deloitte.com*. Retrieved from <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/press-release/2017/innovations-and-transformations.html>. [in Ukrainian].
7. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>. [in Ukrainian].
8. Kytai zaimaie druhe mistse v sviti po naukovykh doslidzhenniakh i rozrobkakh. *clearworld.com.ua*. Retrieved from <http://www.clearworld.com.ua/2016/03/kitay-zaymaie-druge-misce-v-sviti-po-nau/>. [in Ukrainian].
9. Svitovi lidery u sferi innovatsii. *iac.org.ua*. Retrieved from <http://iac.org.ua/svitovi-lideri-u-sferi-innovatsiy/>. [in Ukrainian].
10. Goglio, A. (2006). Policies to promote innovation in the Czech Republic. OECD Economics Department Working Papers. №498. p. 23-28.
11. Vriatuvaty maibutnie: pershyi reitynh innovatsiinykh kompanii Ukrainy. *forbes.net.ua*. Retrieved from <http://forbes.net.ua/ua/magazine/forbes/1416757-vryatuvati-majbutne-pershij-rejting-innovacijnih-kompanij-ukrayini>. [in Ukrainian].
12. Kasych, A. O. (2016). Innovatsiina aktyvnist pidpriemstv Ukrainy: dynamika, problemy ta shliakhy vyrishennia [

Innovative activity of Ukrainian enterprises: dynamics, problems and solutions]. *Investytsii: praktyka ta dosvid* [Investments: practice and experience], 22. 21-24. [in Ukrainian].

13. Slatvinska, M. O. (2017). Stymuliuvannia innovatsiinoi diialnosti v Ukraini: problemy ta perspektyvy [Stimulating Innovation in Ukraine: Problems and Prospects]. *Suchasni mozhyvosti zabezpechennia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku krain: Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii : materialy dop.* Uzhhorod : Vyd-vo «Helvetyka». [in Ukrainian].

Received:
1st Revision:
Accepted :